

УДК 069.02:93/99

Павленко Світлана Сергіївна
кандидат історичних наук,
заступник директора з експозиційної роботи,
Комунальне підприємство
“Музей історії Дніпра”
Дніпровської міської ради
(Дніпро, Україна)
Skaveta@i.ua

Svitlana S. Pavlenko
Candidate of Historical Sciences (PhD),
Deputy Director of Exhibition Work,
The Municipal Enterprise of Dnipro City Council
“Museum of Dnipro City History”
(Dnipro, Ukraine)

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ДНІПРА: ЗАЛА “ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ ТА БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ”

MUSEUM OF DNIPRO CITY HISTORY: HALL “HISTORY OF TRADE AND BANKING”

Анотація

Наприкінці 2019 р. започатковано створення Музею історії Дніпра. Основний масив робіт припав на 2020 р. Тематичне визначення експозиційних залів було здійснено відповідно до проблемного підходу. У березні-листопаді було створено чотири музейні зали: “Архітектура”, “Історія соціально-культурного життя”, “Історія торгівлі”, “Дніпро, пороги, мости”. Ще одну залу (“Історія суспільства”) відведено для тимчасових виставок: “Олександр Поль та його доба” і “Творимо музей разом”. Музей історії Дніпра поєднує традиційні музейні підходи та сучасні технології. Висвітлення багатьох тем здійснюється шляхом демонстрування спеціально створених фільмів та матеріалів на інформаційних панелях. Традиційніший вигляд має зала “Історія торгівлі”, яка відображає історію товарно-грошових відносин на території сучасного міста Дніпра у XVIII–XX ст.

Ключові слова: Катеринослав, Дніпропетровськ, Дніпро, Музей історії Дніпра, торгівля, банки, ярмарки.

Abstract

At the end of 2019 the process of establishing the Museum of Dnipro City History began. The main works took place in 2020. The thematic definition of the exhibition halls was done in accordance with the problem approach. In the period from March to November four museum halls were completed: “Architecture”, “History of Socio-cultural Life”, “History of Trade”, “Dnipro, Rapids, Bridges”. Another hall “History of Society” became a place for temporary exhibitions: “Alexander Pol and His Time” and “Creating Museum Together”. The Museum of Dnipro City History combines traditional museum approaches and modern technologies. Many topics are covered through the demonstration of specifically made films and materials placed in the information panels. A more classical style was provided to the “History of Trade” hall, which reflects the history of commodity-money relations on the territory of modern Dnipro in the period of the 18th – 20th centuries.

Key words: Katerynoslav, Dnipropetrovsk, Dnipro, Museum of Dnipro City History, trade, banks, fairs.

Восени 2019 р. у місті Дніпрі було створено нову музейну установу – Музей історії Дніпра¹ (далі – МІД). Ідея його організації далеко не нова: вона постала ще в середині ХХ ст. Періодично це питання піднімали та розглядали різні локації розміщення інституції. Але до практичних дій справа не доходила. Після юридичного заснування музею у жовтні 2019 р. почалося його створення, що тривало протягом 2020 р.

Розташували МІД у “Будинку губернатора” – пам’ятці архітектури та історії національного значення середини ХІХ ст. (м. Дніпро, вул. Воскресенська, 14), у якій від 1880-х рр. до 1917 р. розміщувалася вища губернська адміністрація (рис. 1). Будівля у неоготичному стилі є однією із окрас центральної частини сучасного міста. На жаль, оригінальний інтер’єр, ліпнина та планування “Будинку губернатора” не збереглися.

Публічною подією, що ознаменувала початок роботи над створенням музею, стала презентація у січні 2020 р. передпроектів основних експозиційних зал МІД² (рис. 2). Було визначено, що на першому поверсі постануть зали: “Архітектура” (автор зали – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Юрій Берестень), “Історія соціально-культурної сфери” (Ірина Завалова, Марица Цирульник), “Історія суспільства”, “Історія торгівлі та банківської

1 Комунальне підприємство “Музей історії Дніпра” Дніпровської міської ради. [Електронний ресурс]: Дніпровська міська рада. – Режим доступу: <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/komunalne-pidpriemstvo-muzej-istorii-dnipra-dniprovskoi-miskoi-radi> (дата звернення: 26.11.2020).

2 Борис Філатов запросив до обговорення концепції нового Музею історії Дніпра науковців, колекціонерів і музейників міста. 21.01.2020. [Електронний ресурс]: Дніпровська міська рада. – Режим доступу: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/36585> (дата звернення: 26.11.2020).

сфери” (кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Світлана Павленко), “Дніпро, пороги, мости” (Світлана Капустіна) та низка технічних приміщень. На другому поверсі заплановано створення виставкової кімнати та експозиційних зал: “Відеозала”, “Незвичний коридор”, “Персоналії”, “Промисловість”, “Космос”. Таким чином, при визначенні тематики експозиційних комплексів базовим критерієм став проблемний, а не більш звичний для музейної практики хронологічний підхід. У 2020 р. робота була зосереджена на першому поверсі³. Нині (листопад 2020 р.) створені майже усі експозиційні зали цієї частини МІД, за винятком “Історії суспільства”, яку замінили дві виставки.

Створення МІД тривало від березня до листопаду. За цей час були проведені проєктувальні та ремонтно-будівельні роботи, а також монтаж експозиції; здійснено пошук музейних предметів та наукове дослідження теми, написано тематико-експозиційний план, підготовлені екскурсійні матеріали тощо.

Окрім того, музей отримав значне технічне устаткування, зокрема інформаційні панелі та проєкційні екрани. Експозиційні зали були доповнені спеціально створеними короткометражними фільмами та анімаціями (“Будинок губернатора” – автор сценарію та підбір візуального матеріалу – С. Павленко, “Архітектурне обличчя міста” – Ю. Берестень, “Місто, якого не було” – С. Павленко, “Освіта” та “Культура” – І. Завалова, “Медицина” – М. Цирульник, “Ожило вікно” та “Олександр Поль” – С. Чирук, “Дніпро, пороги, мости” – С. Капустіна.). Написання сценаріїв та підбір візуального матеріалу став одним із обов’язків співробітників музею⁴.

Найменш технічно насиченою виявилася зала “Історія торгівлі та банківської сфери”, де головний акцент зробили на зануренні у тему через загальне оформлення простору. Ця ж зала виявилася найбільше наповненою музейними предметами. Автор зали – Світлана Павленко. Художнє оформлення – Ольга Пісаревська та Юрій Малієнко (рис. 3).

Одним із головних завдань розвитку МІД стало формування фондової колекції. Музей, створений “з нуля”, на початку 2020 р. не мав жодного предмета для формування експозиції. Впродовж весни-осені була проведена масштабна робота зі збирання пам’яток минулого, що, зрештою, дало змогу створити експозицію МІД. Головним методом поширення інформації про цю сферу діяльності музею стали сторінки у соціальних мережах⁵.

Зала “Історія торгівлі” складається з таких підтем: ярмарки, міські ринки та крамниці, торговельне обладнання, грошовий обіг, асортименти товарів, реклама, банківська сфера і страхування, заклади харчування, торгівля в умовах дефіциту, побутові предмети місцевого виробництва. Висвітлення цих питань здійснюється через предметний ряд та матеріали інформаційної панелі, а також доповнюється екскурсійним супроводом.

Починається музейна зала темою ярмаркової торгівлі, яка на території сучасного міста Дніпра здійснювалася з часів існування козацького містечка Новий Кодак, що зараз є окремим міським районом. У 1795 р. місцеві ярмарки були закриті задля збільшення привозу на Катеринославські торги. В середині XIX ст. у місті проводилися три регулярні ярмарки, головною спеціалізацією яких був продаж вовни. До кінця XIX ст. ці торги відігравали помітну роль в економічному житті. З 1880-х рр. вони поступово занепадають, а постійна торгівля зміцнює свої позиції.

В експозиції представлено зразки головних ярмаркових товарів: мита та немита вовна, побутові речі XIX – початку XX ст., господарські предмети, пов’язані з утримуванням худоби. Також наведені коротка іконографіка та карта із локалізацією Ярмаркової площі міста Катеринослава.

Наступною експозиційною темою є історія ринків. Головний акцент зроблено на минулому Центрального ринку “Озерка”, у 1880-х рр. заснованого як “Озерний базар”, який і нині відіграє важливу роль у житті міста. Свою назву торговельна площа отримала від озера, яке існувало на цьому місці до виникнення ринку. “Озерка” була однією з головних торговельних майданчиків міста впродовж усього XX ст. Розлогий виклад її історії представлений в інформаційній панелі. В експозиції, зокрема, представлені ваги системи Беранже 1950–1960-х рр., які використовували на “Озерці”. Вони є тактильними, тобто не закриті від відвідувачів, та виконують роль своєрідного інтерактиву.

У залі також експонується невеликий комплекс з теми “реклама”: репліки рекламних оголошень початку XX ст. та матеріали інформаційної панелі.

Зала оформлена у стилі інтер’єру міської крамниці початку XX ст.

Наступна експозиційна частина є імітацією магазинного прилавку, поділеного на три зони: прилавкова частина, закриті шухляди та “торгівля з-під поли”.

Перша відтворює крамничне обладнання. Тут розміщені виготовлені у місті Катеринославі ваги системи Беранже 1903 року, касовий апарат “National” 1912 року, рахівниця. Всі експонати є тактильними: під час екскурсії відвідувачам пропонують скористатися касовим апаратом (рис. 4).

Друга частина – закриті шухляди з наліпками, на яких написано “Відкрийте”: навіть при індивідуальному відвідуванні музею до них можна зазирнути. Загалом в залі п’ять таких шаф, зокрема дві – в імітації прилавку. В першій розміщено грошові знаки XX ст., у другій – предмети побуту: праска, швейна машинка 1920-х рр. тощо.

Третя частина – товари дефіциту 1970–1980-х рр.: джинси 1980-х рр., чехословацьке взуття, мікрохвильова піч тощо. Їх можна побачити, зазирнувши у внутрішню частину прилавку. При проведенні екскурсії цей комплекс демонструється не одночасно із розглядом усього прилавку, а пізніше, після теми “Торгівля радянської доби”. Такий підхід можливий завдяки

3 В Днепре завершається создание муниципального Музея истории города. [Електронний ресурс]: 34 телеканал. – Режим доступу: https://34.ua/ru/v-dnepre-zavershaetsya-sozdanie-municipalnogo-muzeya-istorii-goroda_n106759 (дата звернення: 26.11.2020).

4 У Дніпрі доробляють музей історії міста. [Електронний ресурс]: Музейний простір. – Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/43147> (дата звернення: 26.11.2020).

5 Музей історії Дніпра. веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/MIDnipro> (дата звернення: 26.11.2020); Музей історії Дніпра: містян запрошують долучитися до створення унікальної експозиції. [Електронний ресурс]: Дніпровська міська рада. – Режим доступу: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/41393> (дата звернення: 26.11.2020).

тому, що прилавок поділяє простір зали на дві частини і тому повернення до нього не порушує логіки руху залом по колу (рис. 5).

Таким чином, під час проведення екскурсії, після оповіді про торговельне обладнання початку ХХ ст. та грошові знаки, йде комплекс “Крамниці”, що складається з трьох вітрин. Перша – “Катеринославські крамниці”, у якій представлені музейні експонати – товари крамниць міста Катеринослава та типові побутові речі ХІХ – початку ХХ ст.

Наступна шафа відтворює тему “еволюції” – змін, які відбулися у міському житті та торгівлі впродовж ХХ ст. Тут представлені зразки пляшок алкогольних напоїв початку ХХ ст. і 1970-х – 1980-х рр., книжкові видання Катеринослава та Дніпропетровська тощо. Демонструється збереження певних традицій та вказується на появу нових тенденцій.

Третя шафа – торгівля часів Дніпропетровська 1920–1980-ті рр.: дитячі іграшки, побутові речі, сувенірні набори доміно та шахів із зображенням місцевих краєвидів, значки 1970–1980-х рр., цигарки Дніпропетровської тютюнової фабрики тощо. При екскурсійній роботі саме після цього блоку відвідувачам розповідають про торгівлю в умовах дефіциту та демонструють предмети в імітованому прилавку.

Наступним комплексом є “заклади громадського харчування”. Докладна інформація про відомі катеринославські та дніпропетровські ресторани наведена в інформаційній панелі. В експозиції представлені речі із закладів харчування початку ХХ ст. – тарілка з ресторану в Яковлевському сквері, виделка з “Апполо”, монетниця із шоколадні Ж. Бормана тощо.

Торгівлю складно уявити без грошей. Банкноти експонуються в імітації прилавку, а монети ХVІІІ–ХХ ст. та дві хлібні картки 1941 р. – в окремій вітрині, розміщеній після “закладів харчування”.

Досить обмежене експонатне висвітлення отримала тема банківської сфери. Тут виставлені книжкові видання початку ХХ ст., пов’язані із Катеринославським міським банком, та оціадна книжка 1980-х рр. Цю тему висвітлено в інформаційній панелі, розміщеній за цим комплексом.

Інформаційна панель у залі “Історія торгівлі” складається з таких розділів: 1) заклади харчування; 2) виставки; 3) крамниці; 4) ринки та ярмарки; 5) фінансові установи; 6) реклама; 7) відео архів; 8) різне. Тут представлені короткі статті та ілюстративний матеріал. Наприклад, є інформація про розміри заробітних плат та ціни на товари. Вона є важливою для демонстрації купівельної спроможності містян у різні часи та для розвінчання надмірної ідеалізації минулого.

Останньою частиною зали став “магазин техніки” – речовий комплекс з тем “Телевізійна та радіотехніка”, “Фотоапарати та домашні фотолабораторії”; “Побутова техніка”. Хоча велика увага приділена товарам місцевого виробництва (Дніпропетровського радіозаводу, Південного машинобудівного заводу), основний акцент зроблено на предметах, які відігравали не останню роль в житті містян. Окрім того, на етикетках, за можливості, вказана тогочасна вартість тих чи інших товарів.

Наприкінці листопада 2020 р. у залі “Історія торгівлі” експонувався 321 музейний предмет. Її створення ускладнювала одночасна робота ще над чотирма залами та досить малий штат співробітників музею.

Таким чином, зала “Історія торгівлі та банківської сфери” МІД демонструє різні прояви товарно-грошових відносин у ХVІІІ–ХХ ст., що мали місце на території, яка нині перебуває у складі міста Дніпра. Усі тексти у залі (анотації, етикетки) складені англійською та українською мовами. Мультимедійна частина обмежена інформаційною панеллю, а центральне місце відведене художньому оформленню простору та його наповненню музейними предметами. Тактильність дає змогу не лише наблизити відвідувачів до минулого та посилити емоційне враження, а й забезпечити інклюзивність, можливість відчувати історію для різних категорій людей з обмеженими можливостями. Хоча нині робота над залом вже завершена, постійно додаються нові музейні предмети та матеріали до інформаційної панелі, проводиться науково-методична робота.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Борис Філатов запросив до обговорення концепції нового Музею історії Дніпра науковців, колекціонерів і музейників міста. 21.01.2020. [Електронний ресурс]: Дніпровська міська рада. – Режим доступу: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/36585> (дата звернення: 26.11.2020).

В Днепре завершается создание муниципального Музея истории города. [Електронний ресурс]: 34 телеканал. – Режим доступу: https://34.ua/ru/v-dnepre-zavershaetsya-sozdanie-municipalnogo-muzeya-istorii-goroda_n106759 (дата звернення: 26.11.2020).

Комунальне підприємство “Музей історії Дніпра” Дніпровської міської ради. [Електронний ресурс]: Дніпровська міська рада. – Режим доступу: <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/komunalne-pidpriemstvo-muzej-istorii-dnipra-dniprovskoi-miskoi-radi> (дата звернення: 26.11.2020).

Музей історії Дніпра. веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/MIDnipro/> (дата звернення: 26.11.2020).

Музей історії Дніпра: містян запрошують долучитися до створення унікальної експозиції. [Електронний ресурс]: Дніпровська міська рада. – Режим доступу: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/41393> (дата звернення: 26.11.2020).

У Дніпрі доробляють музей історії міста. [Електронний ресурс]: Музейний простір. – Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/43147> (дата звернення: 26.11.2020).

REFERENCES

Borys Filatov zaprosyv do obhovorennia kontseptsii novoho Muzeiu istorii Dnipra naukovtsiv, kolektsioneriv i muzeinykiv mista. 21.01.2020. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/36585> (data zvernennia: 26.11.2020).

V Dnepre zavershaetsia sozdanie munitsipalnogo Muzeia istorii goroda. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://34.ua/ru/v-dnepre->

zavershaetsya-sozdanie-municipalnogo-muzeya-istorii-goroda_n106759 (data zvernennia: 26.11.2020).
Komunalne pidpriemstvo Muzei istorii Dnipra Dniprovskoi miskoi rady. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/komunalne-pidpriemstvo-muzej-istorii-dnipra-dniprovskoi-miskoi-radi> (data zvernennia: 26.11.2020).
Muzei istorii Dnipra. veb-sait. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.facebook.com/MIDnipro/> (data zvernennia: 26.11.2020).
Muzei istorii Dnipra: mistian zaproshuiut doluchytisia do stvorennia unikalnoi ekspozytzii. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/articles/item/41393> (data zvernennia: 26.11.2020).
U Dnipro dorobliaiut muzei istorii mista. [Elektronnyi resurs]. URL: <http://prostir.museum.ua/post/43147> (data zvernennia: 26.11.2020).

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1. Листівка поштова “Будинок губернатора”. Катеринослав. Початок ХХ ст.

Рис. 2. Перший проєкт зали “Історія торгівлі та банківської сфери”, презентований у січні 2020 р.

Рис. 3. Робочий проєкт зали “Історія торгівлі”. Квітень 2020 р.

Рис. 4. Міський голова Борис Філатов та директорка МІД Надія Капустіна. Листопад 2020 р.

Рис. 5. Зала “Історія торгівлі”. Жовтень 2020 р.

Рис. 1

Рис. 2, 3

Рис. 4, 5